במי לגאה עיין בגמרא כאן וכפ' כה"ג בסנהדרין וביומא סוף פ' בא לו וג"כ הלוי בגמ"ד אם הרג כה"ג וקודם גמ"ד נתמנה כה"ג חוזר במיתתו של שמי וכן כה"ג שהרג ונתמנה כה"ג אחר ונגמ"ד יולא במיתתו של אחר אך כאן מיירי דהור כה"ג ולא נתמנה אחר קודם גמ"ד ונגמר דינו בלא כה"ג וכן כה"ג שהרג ונגמר דינו בלא כה"ג אחר וכולהו מטעם זה דהוי נגמ"ד בלא כה"ג פ' בגמרא ופשוט פ' בתוס' סנהדרין דף י"ח ע"ב בד"ה אינו וכו' כתבו להדי' כן והוא פשוט. וע"ש שכתבו הא דאינו יולא בכהן אחר כגון משוח שעבר בדליכא וכ' בס' פר"ד דרוש י"א שכ' דהחורג כה"ג אינו יולא משם משוח דאמרא במכפר נטפא אינו דין שיתכפר דאין קטיגור וכ' כ' זה בשם המפורשים. וא"י כוונתו דשוה כה"ג עם כל אנשים דשיקר הטעם כיון דלא הי' כה"ג בשעת גמ"ד ואם היה כה"ג יולא כמו שאר ב"א. ודברי המפרשים נ"ש נדול דבאמת אין חילוק בין אדם אחר ובין כה"ג כולם יולאים אם הי' גמ"ד בפני כה"ג וע' בתוס' יומא שם שכתבו בתירוץ דכה"ג עיקר וכו' ודבריהם נ"ש ולא עייגתי ובעזה"י עוד חזון למועד. וע"ש במכות מבואר דאי אמרינן במיתת כולם חוזר אי לא היה כה"ג אינו חוזר במיתת משוח שעבר. ובאמת נ"ש דאפשר דוקא אם יבנס כולם בשעת גמ"ד נריך דוקא כולם אבל אם אחד ליכא אין סברא דלא יחזור כיון דלא היה כולם דלפי"ז דור שאין בו משוח שעבר ומשוח בזמן כגון בב"ש לא יחזור הרולא ואפשר כה"ג עיקר ולא עייגתי ובעזה"י במהדו"ב אברר זה היטיב בעזרת הגומר עלי. וגם דברי הש"ס בסנהדרין דף י"ח אינם מובנים לי דאמרינן דסד"א דכה"ג לא יגלה כלל כיון דתנן כהן גדול שהרג אינו יולא משם ולית לי' תקנתא בחזרה אימא לא ליגלי קמ"ל ובאמת כה"ג אם מינו כה"ג וגמ"ד לפני כה"ג חוזר ושוה לאדם אחר ואם גמ"ד בלא כה"ג אינו חוזר ובכה"ג חוזר ה"ג בכה"ג דמיירי שלא מינו כמ"ש התוס' שם אבל אם מינו כה"ג חוזר וגם חוזר בשאר כגון במשוח שעבר רק בדליכא כמ"ש התוס' א"כ שוה לכ"א ול"ע בעת. ויש עוד מקלט מיוחד לכהנים ומבואר כאן בר"מ פ"ה דכהן שהרג בשוגג והוא על גגו של מזבח ועבוד' בידו והרגו נוה"ד נהרג ע"י כמו בחוץ ע"מ כך הוא גזה"כ ודוקא בגגו של מזבח ועבודה בידו וכהן אבל זר אי בשעה שאין עבודה בידו אי שאינו על גגו של מזבח אינו מקלט ומבואר בר"מ דאין מניחין אותו שם וגולין אותו לעיר מקלט. ופשוט דלאחר שהשלים עבודתו הא"ל כיולא מעיר מקלט בשוגג כי לא יוכל לעבוד יומם ולילה וכל הסורנו נהרג עליו אך נריך לילך אל ע"מ כמו כל יולא מעיר מקלט דנריך לחזור ואם לא נמר עבודתו במזיד והגיע עבודתו בחמנע (חוץ מה שאסור להגיע עבודתו ואב"מ) הו"ל כיולא מזיד מע"מ וכל ההורגו אינו נהרג עליו וכן אם נמר ולא הלך לע"מ במזיד בודאי אותר דמו. הכלל דעבוד' דינו כע"מ ונר' ג"כ אם נגמר דינו לע"מ וברח ועבד ומת כה"ג אין גולין אותו עוד כי כמו שיולא מע"מ במיתת כה"ג כ"ג לאחר עבוד' חוזר לביתו כי הוא כאלו הי' בתוך ע"מ ומת כה"ג ה"נ. אך זה חידוש כי כל הנגמ"ד ומת כה"ג אינו גולה כלל אפי' כל אדם כמ"ש לעיל. אך אני מסופק דאם יגלה לע"מ קודם שדנו אותו כמו שמבואר לעיל בתחילה מקדימין וכו' וכתבתי לעיל דאף קודם גמ"ד נהרג עליו בע"מ כי נקלט אף קודם גמ"ד אם מת הכה"ג קודם שיגדון אפשר ג"כ דיולא משם לביתו דנתכפר אף שלא נגמ"ד או אפשר כלא נגמר אינו מתכפר במיתת הכהן ונומרין דינו או שלא בכה"ג בכה"ג ונריך לחזור לע"מ וע"ש. ואם נא' דאף קודם גמ"ד נתכפר במיתת הכהן א"כ אם ברח לעבוד קודם גמ"ד ומת כה"ג יולא ג"כ כי העבודה דינה כע"מ לכל דבריו כנ"ב. ונר' פשוט דכהן ועבוד' בידו דנקלט הייט בגוונא שאין עבודתו מעולה אפי' אם אסור לעבוד כגון פ"ר ק"ב ומופין שאינם שוים ע' בר"מ פ"ט מה' כ"מ אבל בגוונא דעבודתו מחולנת כמו שחשב שם הר"מ בודאי אינו נקלט. ונר' דאלל לגיעת הר"מ פ"ז מהל' כ"מ דאינו מחלל עבודתו אפי' בידוע שהוא מלא מר' ג"כ דמקלט כיון דאינו מחלל עבוד' ס"ל לענין זה כהן אף שהוא בזר לכל דבריו כנ"ל. ולכל הפיסות אם הרגו ואח"כ עבד' חל כיון דעבודתו כשרה לד"ם נהרג שהרגו ח"פ. ומביא הרהמ"ח בשם הר"מ דוקא מי שנתחייב גלות מן הדין אבל מי שפחד מן המלך שלא יהרגנו בהוראת שעה וברח למזבח אפי' זר ניטל כן מבואר בר"מ פ"ד. והכ"מ תמה דבש"ס מבואר דיוחב טעה דהוא זר והוא הי' חייב רק בדין המלכו' א"כ לא טעה וגם אין הרגו שלמה ול"מ וס"ש שכתב דוקא בהוראת שעה מפני שהרג הדין כך דינגל בכ"מ אבל מורד במלכות אינו ניטל במזבח פ"ש. ונר' דה"ה לכל הנהרגין בהוראת שעה על עבירה שיהיה מרן מש"ד אינו ניטל במזבח ואפשר אפי' על גגו וכהן ועבוד' בידו אינו ניטל ול"ע. ובוגגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין של ע"א יושבים במקומם וכו' שוה לגמרי לד"ג כמו שדיני נפשות אם אין הכ"ד יושבים במקומם אין דנין ד"ג ה"ג דיני גלות. וע' בר"מ פי"א מה' סנהדרין דתניא החילוקים בין ד"מ לד"ג וכ' דמ"ג הן כד"ג א"כ לכל הדברים א"ג שוים לד"ג. ונראי' דגר תושב שהרג גר תושב דג"כ גולה כמ"ש לעיל וד"ג של גר תושב טהג תמיד א"כ ס"ה גלות. אך באמת אין גר תושב טהג רק בזמן היובל אך מ"מ כ"מ בזמן היובל אף אם לא הי' כ"ד הגדול במקומם שלא היו דנין דיני נפשות מ"מ ג"ת דיו בעצמן זה כבן נח דהרג עפ"י דיין אחד ופ"א כמבואר בר"מ בהלכו' מלכים א"כ גולה ג"כ בד"ז אפי' ע"פ"א ודיין אחד כמו מוד ואל"ל כ"ד הגדול במקומו ח"ש. ונראה דלכל הדברים שוה ד"ג לד"ג ואין דנין כה"ג בד"ג אלא בכ"ד הגדול הייט של ע"א ע' בר"מ כמה דינים בדיני נפשות פ"ה בד"ג כ"ג:

מצוה תי"א (א) שלא ידבר העד וכו' שהעד אינו נעשה דיין בדיני נפשות

דיין בד"ג שנא' ועד אחד לא יענה בנפש וכו' וכ' הר"מ ונכפל הלאו בזה הענין שנא' לא יומת על פי עד אחד כלו' לא יהרג במשפט העד ואמרו בסנהדרין ועד א' לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה וביארו שטעם זה הוא משום דמחזי כנוגע בעדותו. ובדיני נפשות בלבד הוא ענין זה שאינו יכול לענות בו בין לזכות בין לחובה כמו שאמרנו. משרשי המצו' מה שכתוב במצוה הקודמת לזו. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שעד שהעיד בדיני נפשות ואמר אחר כן יש ללמד עליו זכות משתקין אותו שאין מקבלין ממנו להורות עליו שום דבר אחר שהוא עד עליו בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות יש לעד ללמד זכות או חובה אבל לא ימנה מן הדיינין ולא נעשה דיין שאין עד נעשה דיין אפי' בדיני ממונות ובד"א בדבר שצריך עדים מן התור' אבל בשל דבריהם עד נעשה דיין. ומפני כן נעשה דיין בקיום שטרות דקיימא לן קיום שטרות דרבנן דמדאוריית' עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד. ויתר פרטים בסנהדרין ובמכות (הלכות עדות פ"ה). ונוהגת מצוה זו בזכרים לבדם ובזמן הבית וסנהדרין במקומן כי אז נדון נפשות ולא בזמן אחר ואז נצטרך לעדות אנשים על זה ועד שהעיד ועובר על זה ודיבר בין לזכות בין לחובה עבר על לאו זה אבל אינו לוקה עליו לפי שאין בו מעשה והרמב"ן ז"ל פירש זה הכתוב של לא יומת על פי עד אחד בלאו אחר והוא שלא לקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות וזהו בנון שיהיו העדים רואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון אחר רחוק מן הראשון עד כדי שאין העומדין בחלונות יכולין לראות זה את זה אבל כולן רואין בבעל העבירה ונתבאר זה בפרק כיצד העדים במסכת מכות:

מצוה תי"ב (א) שלא נקח כופר כלו' פדיון ואפילו כל ממון שבעולם להציל נפש הרוצח שלא להורגו שנא' ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות.

שורש מצוה זו ידוע שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו ונמצא חרב איש באחיו והישוב בטל. מדיני המצו' מה שאמרו ז"ל שאפי' רצה גואל הדם לפוטרו ואמר לדיין שהוא טוחל על דמו ושיקחו ממנו כופר אם ירצו אינן רשאים ליקח הכופר. ולא לפוטרו בכל ממון שבעולם אלא יומת כמצות האל עלינו יתר פרטיה בשם' מכות (הלכות רוצח פ"א). ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות שעבשיו בזמן הזה אין לנו עסק בדיני נפשות. ואמרו בכאן שנוהג איסור זה גם בנקבות ואע"פ שהן אינן דנות הענין הוא שאם אולי בזה"ז מחמת טלכות או סיבה אחרת יבוא ביד אשה ענין שישאלו ממנה להציל נפש רוצח בשביל ממון שהיא מוזהרת משום לאו זה שלא ליקח ממון ותצילנו ועובר ע"ז בין איש בין אשה ולקח כופר להציל הרוצח עבר על לאו זה ועונשו גדול כי הוא סיבה לאיבוד כמה נפשות מישראל:

מצוה תי"ג (א) שלא נקח כופר מהמחויב גלות מחמת שהרג שוגג לפוטרו מן הגלות שנאמר ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ ולפי משמעות זה לפי הדומה יהיה לנוס פעול כלומר לא תקחו כופר על מי שהוא לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ מגורי אבותיו. שורש איסור לקיחת הכופר בהורג שוגג וכל ענינו כענין הורג מזיד אין צורך להאריך פה בדיבור:

כתב מה' סנהדרין ובכ"מ שם. ומ"ש הרהמ"ח וביאורו הטעם משום דמחזי כנוגע בעדות כן מבואר בסנהדרין בדף ל"ד ע"א והנה מחמת טעם הזה למנוע לומר זכות להציל נפש אינו מספיק אך הטיקר שקבלו זה הדין כך כמו שמבואר בר"מ בכ"מ:

**מצוה תי"ב (א) שלא נקח כופר וכו' שנא' ולא תקחו כופר וכו' מבואר בר"מ פ"א מה' רוצח וכ' הרהמ"ח דנוהג בזו"ב בזמן הבית אם אמר נקחה כופר והלילה ע"י המלכו' שברח בל"ת ומ"ש הרהמ"ח אולי בזה"ז אין כוונתו בזה"ז דהאידנא ליכא ד"ג רק כוונתו דקאי אלעיל בזמן שהי' נוהג ד"ג ובר"מ שם מבואר ומזהירי' כ"ד שלא יקחו כופר ואולרחא דמילתא נקיט שע"פ הרוב הוא בידם בדבר הזה אבל מודה שכ"א מזהיר כדברי הרהמ"ח וז"ש. ועל לאו זה אין לוקין ולא מחשב בר"מ פי"ט מסנהדרין בכלל הלוקין ופשוט דהוי לאו שבמשון דניתן להשלומין ואין לוקין ונראה דהוי כמו שוחד וריבית שאינו חייב להחזיר רק כשתבטו כיון דנתן ברצון ואין להאריך בזה ע' בתוה"מ סי' ע"ז:

מצוה תי"ג (א) שלא נקח כופר מהמחויב גלות שנא' ולא תקחו וכו' מבואר בר"מ פ"ה מהל' רוצח וכל מצוה זו כמצוה הקודמת. ועיין בכמוהות ד' ל"ז. (חסלת ספר במדבר של"ת ונתחיל ספר דברים בעזה"י ת):

מצוה